

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (descriptive research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ในการดูแลผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล กลุ่มตัวอย่างเป็นพยาบาลวิชาชีพจำนวน 123 คน ที่ปฏิบัติงานอยู่จริง โดยมีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานไม่น้อยกว่า 1 ปี ในโรงพยาบาลศูนย์ และโรงพยาบาลทั่วไป สังกัดกระทรวงสาธารณสุข ในจังหวัดสงขลา จำนวน 2 แห่ง คือ โรงพยาบาลหาดใหญ่ และโรงพยาบาลสงขลา

การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการโดยให้พยาบาลตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ในการดูแลผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล ผลการศึกษาพบว่า

1. การปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ในการดูแลผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล สามารถแบ่งระดับการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกในรายชื่อ 30 ข้อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 การปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ในการดูแลผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลที่อยู่ในเกณฑ์ปฏิบัติเป็นประจำหรือปฏิบัติทุกครั้ง จำนวน 3 ข้อ โดยอาศัยรูปแบบของการใช้ธรรมะ ความเชื่อ และความศรัทธาทางศาสนา ได้แก่ (1) การยอมรับและเข้าใจในการปฏิบัติตามความเชื่อของญาติ ในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย (2) การตอบสนองความต้องการด้านจิตวิญญาณของผู้ป่วยและญาติ โดยการอนุญาตและเอื้ออำนวยความสะดวกในการปฏิบัติตามความเชื่อทางศาสนา เช่น ไหว้พระ สวดมนต์ เป็นต้น และ (3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของญาติ ในกระบวนการดูแลผู้ป่วยให้ได้รับการตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณ

1.2 การปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ในการดูแลผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลที่อยู่ในเกณฑ์ปฏิบัติบ่อยครั้งหรือเป็นส่วนใหญ่ จำนวน 6 ข้อ สามารถจำแนกตามรูปแบบภูมิปัญญาตะวันออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่

1.2.1 การใช้ธรรมะ ความเชื่อ และความศรัทธาทางศาสนา เข้ามาผสมผสานในการให้การดูแลผู้ป่วย จำนวน 5 ข้อ ได้แก่ (1) การช่วยเหลือ/ประคับประคอง การปรับตัวของญาติในระยะสูญเสียและเศร้าโศก (2) การปฏิบัติพยาบาลด้วยความรัก ความเมตตาต่อผู้ป่วยและญาติ ฉันทมิตรเสมือนเครือญาติ ตามวิถีไทย (3) การใช้ความรัก ความเมตตา ในการเยียวยาจิตวิญญาณในผู้ป่วยระยะสุดท้าย ด้วยวิธีทางศาสนา เพื่อให้ตายอย่างสงบและสมศักดิ์ศรี (4) การส่งเสริม/แนะนำการจัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมให้สงบ เพื่อการเยียวยาผู้ป่วยให้เกิดความสบายใจ และยอมรับกับความเจ็บป่วยของตนเอง และ (5) การส่งเสริม/แนะนำให้ผู้ป่วยปฏิบัติตามความเชื่อและความศรัทธาทางศาสนา เช่น การทำสมาธิ การสวดมนต์ การอธิษฐานจิต เพื่อสร้างความหวังและการมีคุณค่าในตนเอง

1.2.2 นวดไทย จำนวน 1 ข้อ คือ การส่งเสริม/แนะนำ/ปฏิบัติการนวดไทย เพื่อบรรเทาอาการปวดเมื่อยของกล้ามเนื้อและข้อต่อในผู้ป่วย

1.3 การปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ในการดูแลผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลที่อยู่ในเกณฑ์ปฏิบัติเป็นบางครั้งหรือนานๆ ครั้ง จำนวน 14 ข้อ และไม่มี การปฏิบัติเลย จำนวน 7 ข้อ สามารถจำแนกตามรูปแบบภูมิปัญญาตะวันออกเป็น 7 รูปแบบได้แก่

1.3.1 อาหารและสมุนไพร จำนวน 4 ข้อ ได้แก่ (1) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยเรื่องอาหารสมุนไพรเพื่อใช้รักษาอาการเจ็บป่วยต่างๆ เช่น น้ำขิงลดอาการท้องอืด ฟักทอง ใจลดอาการไอ เจ็บคอ เป็นต้น (2) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยเรื่องการรับประทานอาหารสมุนไพร เช่น น้ำพริก-ผักสดเพื่อปรับสมดุลของธาตุ (3) การส่งเสริม/แนะนำ/ปฏิบัติการอบและประคบสมุนไพรเพื่อลดอาการเจ็บป่วยต่างๆ เช่น ฟกข้าว บวม ข้อเข่าเสื่อม ปวดหลัง เป็นต้น และ (4) การส่งเสริม/แนะนำการสูดดมสมุนไพรหรือน้ำที่ได้จากการต้มสมุนไพรเพื่อลด อาการคัดจมูก วิงเวียนศีรษะ และปวดเมื่อยกล้ามเนื้อ

1.3.2 การใช้ธรรมะ ความเชื่อ ความศรัทธาทางศาสนา เข้ามาผสมผสานในการให้การดูแลผู้ป่วย จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ (1) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้หลักความเชื่อทางศาสนาในการเผชิญปัญหาในชีวิตประจำวัน (2) การส่งเสริม/แนะนำให้ปฏิบัติตามความเชื่อ วิถีชีวิต ขนบธรรมเนียม ประเพณีวัฒนธรรมของผู้ป่วย มาใช้ในการดูแลตนเอง และ (3) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง เข้าใจชีวิต เช่น เกิดการตระหนักรู้ถึงสภาพร่างกาย จิตใจ และจิตวิญญาณของตนเอง และดูแลให้ดำรงอยู่อย่างสมดุล

1.3.3 สมาธิ จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ (1) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้สมาธิเพื่อลดความวิตกกังวลและทำให้จิตใจสงบ (2) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้สมาธิเพื่อการผ่อนคลาย

คลาย มีผลต่อการลดอาการของโรคบางชนิด เช่น ปวดศีรษะจากความเครียด ความดันโลหิตสูง และ (3) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้สมาธิ เพื่อลดอาการข้างเคียงจากการรักษาของแพทย์แผนปัจจุบัน เช่น อาการคลื่นไส้ อาเจียนจากการได้รับเคมีบำบัดและรังสีรักษา เป็นต้น

1.3.4 *นวดไทย* จำนวน 2 ข้อ ได้แก่ (1) การส่งเสริม/แนะนำ/ปฏิบัติการนวดไทยเพื่อเพิ่มการไหลเวียนเลือดให้ดีขึ้น สามารถลดอาการบวมของกล้ามเนื้อใน ผู้ป่วย และ (2) การส่งเสริม/แนะนำ/ปฏิบัติการนวดไทยเพื่อบรรเทาอาการเจ็บป่วยเรื้อรังร่วมกับการใช้ยาแผนปัจจุบัน เช่น อาการท้องอืด เป็นต้น

1.3.5 *โยคะ* จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ (1) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้เทคนิคการผ่อนคลายแบบตระหนักรู้ มีผลต่อการลดอาการของโรคบางชนิด เช่น โรคหอบหืด เครียด และวิตกกังวล คือ (2) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้โยคะเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพ เช่น อาการท้องผูก อาหารไม่ย่อย นอนไม่หลับ เป็นต้นและ (3) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้โยคะเพื่อให้กล้ามเนื้อและข้อต่อเกิดความยืดหยุ่น

1.3.6 *พลังปราณ* จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ (1) การส่งเสริม/แนะนำ ผู้ป่วยและญาติให้ใช้พลังสัมผัส เพื่อการบำบัดเยียวยาอวัยวะร่างกายส่วนที่เจ็บป่วยได้ (2) การส่งเสริม/แนะนำการใช้พลังจักรวาลในผู้ป่วยเพื่อเสริมสร้างภูมิคุ้มกันภายในร่างกาย และ (3) การส่งเสริม/แนะนำการใช้พลังปราณเพื่อเพิ่มพลังชีวิตสามารถบรรเทาอาการของโรคต่างๆ ในผู้ป่วย

1.3.7 *ไทเก๊ก ชีกง* จำนวน 3 ข้อ ได้แก่ (1) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้ไทเก๊ก ชีกง เพื่อช่วยในเรื่องการทรงตัวและการทำงานของอวัยวะประสานสัมพันธ์กันดี (2) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้ไทเก๊ก ชีกง เพื่อการส่งเสริมสุขภาพ และ (3) การส่งเสริม/แนะนำผู้ป่วยให้ใช้ไทเก๊ก ชีกง เพื่อการรักษาโรคเรื้อรังบางชนิด เช่น โรค ความดันโลหิตสูงชนิดไม่ทราบสาเหตุ โรคเบาหวาน เป็นต้น

2. ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ดังต่อไปนี้

2.1 *ด้านบุคลากร* พบว่าพยาบาลส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับแนวคิดการผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกในการปฏิบัติพยาบาล เนื่องจากพยาบาลที่ปฏิบัติงานในโรงพยาบาลผ่านการเรียนการสอนจากหลักสูตรแพทย์แผนปัจจุบัน ทำให้ความเชื่อมั่นต่อภูมิปัญญาตะวันออกยังไม่สามารถทัดเทียมกับการแพทย์แผนปัจจุบัน นอกจากนี้ทีมสุขภาพ

เอง ก็ยังมีบทบาทสำคัญต่อการนำภูมิปัญญาตะวันออกมาใช้ในการปฏิบัติของพยาบาล ความขัดแย้งหรือความคิดเห็นที่ไม่ตรงกันของทีมสุขภาพ ก็จะส่งผลต่อการปฏิบัติพยาบาลเช่นกัน

2.2 **ด้านวิธีการและระยะเวลาที่ใช้ในการปฏิบัติ** ส่วนในของวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก พยาบาลบางส่วนยังเห็นว่าเป็นเรื่องที่ยังยากต้องปฏิบัติเป็นระยะเวลานานถึงจะเห็นผล ซึ่งไม่เหมาะสมสถานการณ์ปัจจุบันที่เจ้าหน้าที่มีจำนวนจำกัด ในขณะที่งานประจำก็ค่อนข้างมีมากอยู่แล้ว จึงไม่มีเวลาที่จะปฏิบัติงานในส่วนนี้

2.3 **ด้านนโยบายและผู้บริหาร** กลุ่มตัวอย่างคิดเห็นว่าเป็นสิ่งสำคัญอีกประการที่มีบทบาทต่อการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก เพราะถ้าผู้บริหารไม่ชัดเจนหรือผู้บริหาร หัวหน้างานไม่เห็นด้วย การปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกก็ไปไม่ได้ค่อนข้างยาก

2.4 **ด้านอื่นๆ** ได้แก่ หลักสูตรการเรียนการสอนหรือการอบรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาตะวันออกยังอยู่ในวงจำกัด ขาดข้อมูลการวิจัยหรือข้อมูลทางวิชาการที่น่าเชื่อถือมายืนยันด้านประสิทธิภาพการรักษา เป็นต้น

3. การส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาตะวันออกของทีมสุขภาพและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มตัวอย่างมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาตะวันออกของทีมสุขภาพและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

3.1 **นโยบายของโรงพยาบาลและผู้บริหาร** กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งที่ส่งเสริมหรือสนับสนุนการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาตะวันออกอย่างแท้จริง ต้องขึ้นอยู่กับนโยบายของโรงพยาบาลและผู้บริหารเป็นสำคัญ เพราะถ้าผู้บริหารของโรงพยาบาลมีการกำหนดแนวทางการพัฒนาการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกที่ชัดเจน ผู้บริหารมีการส่งเสริมสนับสนุนให้เจ้าหน้าที่ทีมสุขภาพและพยาบาลได้พัฒนาความรู้ ทักษะการปฏิบัติพยาบาล รวมทั้งประสบการณ์ด้านภูมิปัญญาตะวันออกมากขึ้น อาทิเช่น ส่งไปดูงาน อบรม / ประชุมวิชาการด้านภูมิปัญญาตะวันออก การสนับสนุนข้อมูลด้านความรู้ การศึกษา การทำวิจัยเพื่อยืนยันประโยชน์ที่จะได้รับจากการดำเนินงาน จะส่งผลถึงความเชื่อมั่นของตัวผู้ปฏิบัติงานเองและสามารถตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการได้เป็นอย่างดี

3.2 **การบริหารจัดการ** กลุ่มตัวอย่างบางส่วนเห็นว่าหน่วยงานจำเป็นจะต้องตั้งศูนย์ส่งเสริมการปฏิบัติพยาบาลด้านภูมิปัญญาตะวันออกขึ้นมาโดยเฉพาะ เช่น ชมรมนวดแผนไทย ศูนย์สุขภาพทางเลือก ทั้งนี้เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามเชื่อว่า การนำภูมิปัญญาตะวันออก

มาใช้ในการปฏิบัติพยาบาลต้องขึ้นอยู่กับความสนใจของผู้ใช้บริการเป็นหลัก ถ้าผู้ใช้บริการไม่ได้เห็นถึงความสำคัญหรือยังไม่ยอมรับในประสิทธิภาพของการรักษา ก็อาจส่งผลถึงความขัดแย้งในการรักษาได้

3.3 *ด้านอื่นๆ* ได้แก่ การจัดการเรียนการสอนเกี่ยวกับการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกเข้าไปไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนพยาบาลในมหาวิทยาลัย การเผยแพร่ความรู้ด้านภูมิปัญญาตะวันออกให้เป็นที่กว้างขวางมากขึ้น เป็นต้น

ข้อเสนอแนะ

ผลจากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ สามารถนำไปใช้ประโยชน์ทั้งด้านการปฏิบัติพยาบาล การศึกษาและวิชาการ การบริหารการพยาบาล และการวิจัยทางการพยาบาล ดังต่อไปนี้

1. การนำผลการวิจัยไปใช้ด้านการปฏิบัติพยาบาล

การนำภูมิปัญญาตะวันออกมาผสมผสานในการปฏิบัติพยาบาล มีเป้าหมายสำคัญคือ การดูแลผู้ป่วยแบบองค์รวม ครอบคลุมทั้งกาย จิต สังคม และจิตวิญญาณ โดยพยาบาลสามารถนำมาใช้ประยุกต์ให้เหมาะสมกับบริบทที่ตนปฏิบัติงานอยู่ ไม่ว่าจะเป็นบทบาทของผู้รักษา เยียวยา บทบาทของผู้ส่งเสริมและสนับสนุน และบทบาทของผู้ประสานงาน โดยเฉพาะพยาบาลที่ยังไม่มีความรู้และทักษะด้านภูมิปัญญาตะวันออกมากนัก อาจจะสนับสนุนพยาบาลให้ทำหน้าที่ในฐานะผู้ส่งเสริมและสนับสนุน และผู้ประสานงาน เพื่อให้ผู้ใช้บริการได้รับการดูแลจากผู้รู้ ซึ่งพยาบาลก็จะได้มีโอกาสเรียนรู้ศาสตร์ด้านภูมิปัญญาตะวันออกมากขึ้นด้วย

2. การนำผลการวิจัยไปใช้ทางด้านการศึกษาและวิชาการ

ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้นักศึกษาพยาบาลมีความรู้ และสามารถปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บริการ โดยสอดคล้องเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีพื้นฐานด้านภูมิปัญญาตะวันออก รวมทั้งจัดการเรียนการสอนภาคปฏิบัติ โดยให้นักศึกษาพยาบาลมีโอกาสฝึกปฏิบัติผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกสู่การปฏิบัติพยาบาล

นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการส่งเสริมให้พยาบาลที่ปฏิบัติงานอยู่มีความรู้ และทักษะในการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก เนื่องจากพยาบาลส่วนใหญ่ได้รับการเรียนการสอนจากแพทย์แผนปัจจุบัน มีพื้นฐานความรู้ด้านภูมิปัญญาตะวันออกน้อย จากการศึกษาพบว่าพยาบาลส่วนใหญ่มีทัศนคติที่ดีเกี่ยวกับภูมิปัญญาตะวันออกและตระหนักถึงความสำคัญของการนำภูมิปัญญาตะวันออกมาใช้ ดังนั้นการได้รับความรู้ด้านภูมิปัญญาตะวันออก

ออก เช่น การจัดประชุมวิชาการ การอบรมให้ความรู้ด้านภูมิปัญญาตะวันออก เป็นต้น จะเป็นการช่วยพัฒนาศักยภาพของพยาบาลและส่งเสริมการดูแลแบบผสมผสานได้เป็นอย่างดี

3. การนำผลการวิจัยไปใช้ทางการบริหารพยาบาล

ผลการศึกษาครั้งนี้สะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมให้มีการผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกสู่การปฏิบัติพยาบาลอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นระบบนั้น จำเป็นต้องมีนโยบายสนับสนุนการใช้ภูมิปัญญาตะวันออกที่ชัดเจน ตลอดจนการวางแผนพัฒนาพยาบาลและบุคลากรด้านสุขภาพของโรงพยาบาลให้มีความรู้ และทักษะในการผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกสู่การปฏิบัติพยาบาล

4. การนำผลการวิจัยไปใช้สำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

4.1 ควรมีการศึกษาถึงความคิดเห็นต่อการนำภูมิปัญญาตะวันออกมาใช้ในการปฏิบัติพยาบาลในการดูแลผู้ป่วยที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล โดยศึกษาในกลุ่มผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงาน ตลอดจนทีมสุขภาพ

4.2 ความศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางและกระบวนการผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออกสู่การปฏิบัติพยาบาล

4.3 ควรมีการศึกษาความต้องการและความพึงพอใจของผู้รับบริการ ในการได้รับการปฏิบัติพยาบาลที่ผสมผสานภูมิปัญญาตะวันออก